Tolstoj o Muhammedu, a.s.

Ruski pisac L. N. Tolstoj pročitao je 1908. godine knjigu Hadisi Muhammeda, a.s., od Abdullaha es-Suhreverdija, koja je bila objavljena u Indiji. Tolstoj je od pročitanih hadisa napravio zbirku i ponudio je na štampanje ruskoj štampariji Posrednik (oktobra 1908.) pod nazivom "Muhammedovi hadisi kojih nema u Kur'anu". Sam Tolstoj bio je vjernik i dobro je poznavao različite vjerske teme. Njegovo gledište u odnosu na islam može se uočiti i kroz pisma (posebno ono od 15. marta 1909. godine) koje je pisao gospođi Jeleni Vekilovoj, Ruskinji udatoj za generala Ibrahim-agu, porijeklom Azerbejdžanca. U Rusiji tog vremena, iako su sami htjeli preći na islam radi opće situacije u azeri-turskom društvu, ili u porodici, roditelji koji su bili različite vjere nisu vršili pritisak u pogledu promjene vjere svoje djece. Upravo o ovome je Jelena Vekilova upoznavala svog savremenika Tolstoja, koga su zanimala ova kretanja i razmišljanja. Tražila je savjet u pogledu toga šta da uradi, koju je vjeru bolje da upiše u lične papire svoje djece. Tolstoj joj, naravno, nije uskratio odgovor.

"Islam, posljednja i najveća vjera..." Tolstoj

Tolstojev odgovor

"... Što se tiče davanja većeg značaja islamu nego pravoslavnoj (hrišćanskoj crkvi u Rusiji), ja sam punog srca saglasan tome. Koliko god to bilo čudno reći, za mene je islam neuporedivo uzvišeniji od hrišćanstva. Kad bi čovjek imao pravo izbora, svaki razuman pravoslavac

(hrišćanin) i svaki čovjek, bez ikakve sumnje i nedoumice, prihvatio bi islam, jednog Allaha i Njegovog Pejgambera.

Zašto? Zato što s Trojstvom, teškom i nerazumljivom božanstvenošću (Otac, Sin i Sveti Duh), s pretajanstvenom Marijom Anom, svecima, njihovim predstavljanjima i komplikovanim ceremonijama... i ne bi moglo biti drugačije. Islam se morao uzdići iznad toliko iskvarenih vjerovanja koja su zauzela mjesto temeljnim vjerskim doktrinama i u jednom periodu prerasla u crkvena vjerovanja. Obratimo pažnju na ovo:

Islam se pojavio 600 godina poslije kršćanstva. Sve se na svijetu razvija, usavršava. Kao što i svaki pojedini čovjek sazrijeva, isto tako sazrijeva i cijelo čovječanstvo, postaje savršenije. Značenje, bit ljudskog života jesu vjerska poimanja. Usavršavanje vjere pak predstavlja olakšavanje njenog razumijevanja i razjašnjavanje najrazličitijih tajnih misli. Na rasvjetljavanju vjerskih vrednota i istina skrivenih u tajanstvenim tminama radili su najveći umovi čovječanstva još od najstarijih vremena. Računa se da su oni postavili osnove svih velikih vjera. Prije svega, ako uzmemo religije za koje znamo, najviše vjerske vrijednosti sadržane su u indijskim Vedama, a poslije i u Uputama Mojsija, Bude, Konfučija, Lao Tzua, Isusa i Muhammeda. Svi inicijatori velikih religija bili su ljudi koji su to izvlačili iz starih vjerskih značenja na mnogo dublji, mnogo lakši i umu razumljiviji način. Ipak, oni su i pored toga, opet, bili "ljudi", pa iako su istinu u potpunosti razotkrivali ispod plašta pogrešaka, nisu mogli sve objasniti.

Pomislimo samo, iako ovi ljudi nisu postupali pogrešno, nakon njih dolaze njihovi učenici, daleko niže razine, koji će preokrenuti poimanje istine u svoj njenoj dubini, sve u namjeri da uljepšaju stvarnost, prilagode je svakome, a pri tome će dodati dosta nepotrebnih i, naročito, čudnih stvari. Kao rezultat toga bit će otežano ispravno poimanje istine za čovjeka. Koliko god istraživali vjere, koliko god više teolog razjašnjavao stvarnost, na ovaj se način sve više udaljava od osnove, a te promjene sakrivaju i zamagljuju istinu.

Kad je riječ o ovome, i u najstarijim religijama ima toliko neobičnosti i svake vrste izvrnutih vjerovanja, izmišljotina koje sakrivaju lice stvarnosti. Jednako kao u najstarijim religijama: budizmu, bramanizmu, konfučijanstvu, toga ima i u taoizmu, svjetskim religijama, kršćanstvu ijudejstvu i, koliko god malo, ali ima, i u ovoj posljednjoj i najvećoj vjeri – islamu..."

"U mom je srcu Allahov nur, Njegovo je ime savjest." Tolstoj

Pismo Lavu Tolstoju

Prošlo je od tada šest godina. Međutim, niti se očinsko srce Ibrahim-age umirilo, niti je majčinsko srce Jelene Vekilove prestalo nemirno kucati. Ono glavno što su čekali bilo je kojoj će vjeri služiti njihovi sinovi. Bog im je podario i treće dijete. Kćerka Rejhan imala je trinaest godina. "Kuda bi otišli i od koga bi dobili razuman savjet", razmišljali su. Oficijelni državni krugovi i teolozi nisu mogli pomoći u problemu porodice koja se našla u bezizlaznoj situaciji.

Između generala Ibrahim-age, njegovog starijeg sina Borisa (Farisa) s Tehnološkog instituta u Petersburgu i mlađeg, Olebija (Galiba), koji je bio oficir vojne škole Aleksejev u Moskvi, zapodjenuo bi se često ozbiljan razgovor o pitanju vjere u ovoj situaciji.

"Ko smo mi, kojem narodu pripadamo?"

Ovakvim upornim propitkivanjem braća su se često obraćala svojim roditeljima, tražeći rješenje svog problema. Pogledajte kako Faris (Boris) Vekilov priča o ovoj situaciji.

"Bilo mi je 19 godina. Uporedo sa školskim obavezama, nije me napuštala misao o prelasku na islam.

Okolnosti 1904-1905. godine trebalo je da pomognu ostvarivanju ove moje namjere. Situacija s loše zamišljenim rusko-japanskim ratom, revolucionarnim duhom među narodom, prisilila je carsku vladu da donese neke liberalne odluke.

1904. godine objavljenje "Manifest o slobodi vjere".

Onima koji su iz bilo kojeg razloga napustili vjeru roditelja sad je bilo dozvoljeno da se toj vjeri vrate. Čovjek je trebao samo to željeti i sve je riješeno. Moji su roditelji bili iskusni ljudi, i kad sam tek bio došao u Petersburg, nisu vidjeli smisla da potežu ovo pitanje u neposrednoj blizini pobornika pravoslavne (hrišćanske) religije. U pismu koje je moja majka uputila Lavu Tolstoju može se primijetiti s koliko je pažnje razmišljala o postupcima. Da bi izbjegli neugodne događaje, dosta smo kasnili sa sprovođenjem namjere u djelo. Moj otac (Ibrahim-aga Vekilov) i majka, Jelena Vekilova, zaključili su da niko drugi osim inteligentnog pisca Lava Tolstoja ne bi mogao dati razuman odgovor na ovo ozbiljno porodično pitanje."

Jelena Vekilova, 2. marta 1909. godine, iz Tiflisa piše pismo Tolstoju i govori o individualnom

prodičnom stavu prema vjeri.

"Dragi naš profesore Lave Nikolajeviču!

Nemam riječi da iskažem izvinjenje što sam Vas omela svojim pismom. Znam da je mnogo onih koji poput mene žele od Vas dobiti umno mišljenje. Ja se, i pored toga, opet obraćam Vama, pošto me je život doveo pred pitanje na koje nisam u stanju sama odgovoriti.

Pokušat ću Vam ukratko objasnti šta želim. Imam pedeset godina. Majka sam troje djece. Muž mi je musliman. Vjenčali smo se zakonski (vjersko vjenčanje nismo obavili). Naša su djeca hrišćani. Kćerka mi ima 13, a jedan sin 23 godine i trenutno studira na Tehnološkom institutu u Petersburgu. Drugi sin ima 22 godine i oficir je u vojnoj školi Aleksejev u Moskvi. Moji sinovi traže od mene dozvolu da prihvate vjeru svog oca. Šta bi trebalo da uradim? Ja znam da je to sad moguće, a u isto vrijeme znam i za loše relacije sa stranim sunarodnicima koji ovdje žive. Moje sinove na ovu ideju nisu potakli neki sitni porodični problemi. Oni ovim ne očekuju ni materijalni boljitak niti imaju neki poseban statusni interes. Oni samo imaju za cilj da pomognu tatarskom (azeri-turskom) narodu koji je ostao neprosvijećen. Postojanje njegovim dijelom i međusobno ispomaganje za njih je ravno vjeri. Ja se, međutim, bojim da ih svojim razmišljanjem ne uputim u pogrešnom pravcu. Ja sam usamljena u ovim brigama... ah...kad bih Vam samo mogla napisati sve o svojim jadima, mukama, svojim unutrašnjim sukobima... Pišem ovo lijući suze majke koja ludo voli svoju djecu. Toliko sam raspamećena da sam došla u situaciju da od Vas tražim glas razuma, Vi, samo Vi sa svojim umom možete osjetiti kakav će rezultat imati ovo u današnjim uvjetima života. Moja briga se Vama može učiniti sitnom i jednostavnom, ali meni ona zadaje grozne muke.

Lave Nikolajeviču, Vi niste nikad uskratili svoje iskrene i vrijedne savjete malim ljudima poput nas. Znajući to, skupila sam hrabrost i uznemirila Vas ovim svojim traženjem. Molim Vas, utješite me. Puno, puno se izvinjavam što sam Vam oduzela dragocjeno vrijeme. Na taj me je korak primorala neizmjerna majčinska ljubav."

Srdačno uz Vas,

Jelena Jefimovna Vekilova Tiflis,

Učebniy Pereulok I, kuća 8

“Islam je uzvišeniji od krišćanstva.” Tolstoj

Odgovor Lava Tolstoja

Tolstoj ovako govori u uzvratnom pismu koje je poslao izjasne Poljane 15. marta 1909. godine:

"Jeleni Jefimovnoj (Vekilovoj),

Neizmjerno je dragocjena želja Vaših sinova da pomognu tatarskom narodu u prosvjećivanju. U ovakvoj situaciji ne mogu objasniti koliko je važno da prihvate islam. Uopće gledano, treba da Vam kažem, ja mislim da o pitanju kojoj će vjeri pripadati, čovjek treba sam sa sobom da odluči, a ne službenim priznanjem. Prema tome, Vaši sinovi ne moraju nikoga obavještavati o tome da smatraju da je islam za njih vjera viša od hrišćanstva i da prelaze izjedne vjere u drugu. A možda je to neophodno. U tom slučaju, međutim, ne mogu ništa kazati. Prema tome, Vaša bi djeca trebala odlučiti sama o tome da li će, ili ne, obavijestiti vladine organe o tome.

Što se tiče uzvišenosti islama spram hrišćanstva i posebno velikodušnosti namjere Vaše djece, od sveg se srca slažem s tim. Koliko god bilo čudno da to govori čovjek koji drži krajnje do hrišćanskih ideala i doktrina, u istinskom značenju, ja moram reći da nemam nikakve sumnje u to da je islam prema njegovom posebnom vanjskom odrazu, na neuporedivo višem nivou od hrišćanske crkve. Kad bi se govorilo o davanju prvenstva između hrišćanske crkve ili islamske vjere, svaki pametan čovjek bi nesumnjivo umjesto nerazumljivog Božanstva trojnih osobina, svetkovina iskupljenja grijeha, vjerskih obreda, molitvi Isusovoj majci, bezbrojnih molitvi svecima i njihovim slikama, uvijek smatrao uzvišenijom islamsku vjeru koja zapovijeda vjerovanje u jednog Boga, u kojoj je Muhammed Božiji rob i poslanik. To drugačije i ne može biti.

Kao što se usavršava (sazrijeva) vjerska osnova koja čini bit života svakog pojedinca i cijelog čovječanstva, tako se razvija i usavršava sve u životu. Kad je riječ o sazrijevanju vjere, to je onda njeno pojednostavljivanje, rasterećivanje od svega što ju čini nerazumljivom i nepojmljivom. To je upravo ono što su radili učenjaci koji su postavljali osnove vjere još od najstarijih vremena, uklanjanje svega što vjerske istine čini nerazumljivim. To su ona uzvišena vjerska poimanja koja prepoznajemo u svim vjerama, nalazimo ih i u indijskim Vedama, poslije u učenju Mojsija, Bude, Konfučija, Lao Tzua, kršćanstva i Muhammeda. Svi novi vjerski

priklonici postali su veliki ljudi skidajući s vjere oklop krutog starog značenja i otkrivajući istine: dublje, jednostavnije i umu prihvatljivije. Postali su veliki ljudi, ali nisu mogli objasniti svu svjetlost istine, dubinu i jednostavnost bez razilaženja sa starim pogrešnim shvatanjem. Koliko god imali obavezu da ne prave greške, da sve što kažu bude izvorna istina, bez laži, učenicima koji su daleko ispod svojih učitelja prilično je teško omogućiti da vide pravu stvarnost, ako pri tom ne shvate činjenice u svoj njihovoj dubini, pri tome uzburkavajući nepoznate i nepotrebne elemente koji su joj dodati u želji da budu prihvatljivije i praktičnije prikazane.

Koliko god vjera da je svjesna ovih iskrivljavanja stvarnosti, njih je toliko da i kad budu otkrivene od onih koji služe vjeri, opet istina ostaje negdje u mraku. Upravo zbog toga i u starim religijama ima toliko čuda i i izmišljotina koji ne daju izići na svjetlo pravoj istini. Toga ima u najstarijoj vjeri, abrahmanskoj, malo poslije nje i u jehudijskoj vjeri, pa onda kod Bude, Konfučija, u taoizmu, poslije u kršćanskoj i na kraju u islamskoj, kao posljednjoj vjeri. S ovog gledišta islam je u najpovoljnijoj situaciji.

Kad bi se iz islamske vjere odbacilo sve ono što je strano i neprirodno i glavne vjerske i duhovne doktrine Muhammedove vjere postavile na izvorne temelje, prirodno je da bi se osnove svih velikih religija i naročito osnove kršćanskih doktrina koje priznaju stvarnost našle u istom.2

Pišem Vam ovako nadugo i naširoko da biste svojim sinovima prenijeli ovo, i da biste mogli iskoristiti ova razmišljanja u realizaciji njihovih dobrih ideja. Pomoći da se s velikih istina koje čine kvalitet vjere skine crna zavjesa jedna je od najboljih stvari koje može uraditi čovjek. Ako Vaši sinovi ovo smatraju svojom porodičnom obavezom, onda će njihov život biti pun i savršen. Ne znam da li Vi i Vaši sinovi znate za dva učenja u islamu koja posebno zahtijevaju čuvanje od pogrešnih ideja i opsesija koje bi mogle sakriti istine uzvišenih temelja?

Obje ove spomenute grupe istraživane su i još se istražuju. Jedna od njih su behaije, koji su iz Irana došli na područje Turske i tu se naselili. Behaije su dobile ime po sinu Behaullaha koji je živio u Akki. Samo, ovaj mezheb koji prihvata jedinstvenu ljubav kao vjerovanje cijelog čovječanstva ne uvažava nikakav oblik pobožnosti.

Drugo, pristalice grupe koja se pojavila u Kazanu nazivaju sebe "Allahovom vojskom" i "vaisovcima", prema imenu osnivača pokreta. I ovo vjerovanje zasnovano je na ljubavi, i sljedbenici se drže daleko od svega što je protivno ljubavi. Vođe ovog pravca ili tarikata hvataju se i zatvaraju.

Ako moja razmišljanja budu na bilo koji način koristila, bit će mi jako drago da me Vi ili Vaši sinovi obavijestite o njihovim odlukama u vezi s ovom stvari." Lav Tolstoj

Vidi se da je Tolstoja jako uzbudilo pismo koje je napisala ova majka. To se može shvatiti iz pisma napisanog nabrzinu i na četiri stranice. Tolstojeva rečenica: "Ja moram reć da nemam nikakve sumnje u to da je islam prema njegovom posebnom vanjskom odrazu na neuporedivo višem nivou od hrišćanske crkve", konačni je odgovor na zabrinutost porodice.

Pismo je u porodici čitano kao sudska odluka i tako je i prihvaćeno.

Nakon Tolstojevog pisma, Vjerska zajednica Zakavkazja u Tiflisu učlanila je sinove generala Ibrahim-age Vekilovog, i tom su prilikom dobili i službenu potvrdu potpisanu od muftije Mirze Husejn-ef. Kavipzadea. Mladići su dobili službeno i nova imena: Boris je postao Faris, a Kleb je sad bio Galib.

Original pisma koje je Lav Tolstoj uputio Jeleni Vekilovoj, Muzeju Lava Tolstoja u Moskvi poklonio je 1978. godine Jelenin sin Faris. Pisma su i danas izložena u ovom muzeju.

"Za muslimane nema drugog boga osim Allaha, A Muhammed je Njegov poslanik." Tolstoj

Bilješke iz Jasne Poljane

Svoja uvjerenja vezana za islamsku vjeru slavni pisac Lav Tolstoj nije iskazao samo u pismima Vekilovoj. Veliki broj njegovih prijatelja i kolega u poslu, koje je imao u blizini, pisao je i govorio o dubokim razgovorima s Tolstojem, a u vezi s islamskom vjerom i ličnosti Muhammeda. Prvi jasan Tolstojev iskaz o prihvatanju islama može se naći u slijedećim navodima.

Slovak D. P. Makovitski bio je šest godina privatni Tolstojev ljekar. Na osnovu bilježenja razgovora koje je Tolstoj u to vrijeme vodio s brojnim prijateljima, on je napisao veliko djelo pod nazivom Pored Tolstoja, u periodu 1904-1910.

Djelo je u četiri toma prvi put objavljeno u Moskvi, 1979. godine, i to pod naslovom Bilješke izjasne Poljane. Na 356 strana trećeg toma navedeni su Tolstojevi porodični razgovori. Čitalac tu ponovo može biti svjedokom Tolstojevog srčanog suosjećanja prema brigama životne saputnice generala Ibrahim-age Vekilovog, kao i njegovih osjećaja prema islamskoj vjeri.

Pogledajte kako doktor Dušan Petrovič Matkovski opisuje ovu situaciju:

13. marta 1909. godine, Lav Nikolajevič Tolstoj u jednom razgovoru reče: “Dobio sam pismo od jedne majke. Piše da je otac njene djece musliman, a ona hrišćanka. Ima dva sina: jedan je student, drugi oficir. Obojica žele preći na islam.”

Na ove Tolstojeve riječi, Sofija Andrejevna (Tolstojeva supruga) reče: ‘Možda njeni sinovi hoće postati muslimani zato što tako mogu imati više žena?’

Tolstoj će na to: ‘Ma ne.... Kao da je i kod nas malo onih koji imaju više žena? Dok sam razmišljao o ovom pismu, mnogo šta mi je postalo jasnije. Muhammed se nije nikad slagao s evangelističkim (kršćanskim) shvatanjima. On nije čovjeka smatrao Bogom, niti se sam poistovjećivao s Njim. Za muslimane nema drugog boga osim Allaha, a Muhammed je Njegov poslanik. U tome nema ničeg zagonetnog niti sumnjivog.’

Sofija Andrejevna (Tolstojeva supruga) sada upita: ‘A šta je bolje? Kršćanstvo ili islam?’

Tolstoj: ‘Za mene je to jasno, islam je bolji, uzvišeniji.’ Nakon kraće šutnje, Lav Nikolajevič ponovi: ‘U međusobnom poređenju islam je uzvišeniji. Meni je islam puno pomogao.’

Mihail Vasilijevič (Tolstojev prijatelj) reče: ‘A Nekrasovi iz Zaporožja? Oni su prešli na islam...’

‘Kako se razvijao čovjek, tako su se razvijale i osnove vjerovanja, taoizam, budizam, hrišćanstvo... Osnove svih njih jesu, ustvari, iste. Kako vrijeme prolazi, to jedinstvo i jednostavnost sve su jasniji...’”

Zabrinuta majka Jelena Vekilova

Osamdesetak godina nakon dopisivanja slavnog pisca i zabrinute majke, u listu "Literetarnuva Gazeta" (br. 7,1991.) objavljen je dosije u vezi s porodičnim pismom generala Ibrahim-age Vekilova. Dosije je bio posvećen jedinstvenom Kur'ani-kerimu, u kojem su sabrana sva učenja islamske vjere. To je bio dobar početak za hiljade ruskih čitalaca koji su htjeli jasne i nepretjerane informacije o temeljima islamskog vjerovanja. Novine koje su posvetile više poglavlja pismu Lava Tolstoja Jeleni Vekilovoj morale su priznati da "nažalost, nemaju nikakvih informacija o samoj Jeleni Vekilovoj".

U Azerbejdžanu je bila samo jedna osoba koja je mogla odgovoriti na ovo pitanje: jedina unuka generala Ibrahim-age, Galibova kći, prof. Lejla Vekilova. Potomak jedne vojničke porodice, Vekilova, ovako opisuje svoje bližnje:

“Moja se baka Jelena s djedom, mladim oficirom Ibrahimom Vekilovim, upoznala na jednom oficirskom druženju u Tiflisu. Naša loza Vekilovih potječe od Kozaka iz grada na granici Azerbejdžana. Rod Zadegana, kojima pripada naša loza postoji službeno već više od 350 godina. On je domovini podario veliki broj ratnika, učenjaka, pisaca i pjesnika. Dvoje su se mladih zavoljeli. Na putu njihovoj sreći samo je stajala razlika u vjerskoj pripadnosti. Azerbejdžanac Ibrahim Vekilov bio je musliman, a Jelena Jermolajeva bila je pravoslavka (hrišćanka). Prema ondašnjim zakonima Ruskog carstva, za sklapanje braka jedan od supružnika morao je promijeniti vjeru. Međutim, ni moj djed, a ni baka, nisu mogli protiv vjerskog odgoja koji su ponijeli iz svojih porodica. U takvoj situaciji, Ibrahim-aga Vekilov obraća se ruskom caru. Nakon dugog natezanja data im je dozvola za vjenčanje. Međutim, djeca koja se rode u ovakvom braku, opet, prema zakonima Ruskog carstva, trebalo je da budu odgojena kao pravoslavci (hrišćani).

Tako je Jelena krstila svoje troje djece: kćer Rejhan, sinove Borisa i Kleba. Međutim, djeca su pod utjecajem svoje rodbine bila naklonjena islamskoj vjeri, pa će uz Tolstojev poticaj i prihvatiti islam...”

Na Tolstojev osamdeseti rođendan, puno prostora u novinama i časopisima koje su izlazile na kazan-tatarskom turskom jeziku, odvojeno je za napise o ovom piscu. Poznati tatarski pisci, poput Abdullaha Tukaja, Fatiha Emirhana, Fatiha Kerimija, pisali su o Tolstoju. U izdavačkim kućama kakve su "Fikir", "Ideal", "Vakit", El-Islah" i "Sura" pisali su se tekstovi i tekstovi o razumijevanju Tolstojeve filozofije i njegovom mjestu u svjetskoj književnosti. Među tim napisima našla se i korespondencija Tolstoja i nekih tatarskih pisaca. Pismo koje privlači najviše pažnje jeste upitnik s pet tačaka iz 1909., a koji je Tolstoju poslao Fatih Murtazin, jedan od autora časopisa "Iktisat". Tolstojev odgovor uslijedio je 9. januara 1910. godine. Prijevod njegovog pisma na tatarskom jeziku bit će objavljen u broju 11. časopisa "Iktisat" (1910.).

U Tolstojevom odgovoru prepoznajemo jedan humanistički pristup kad kaže daje "svaka vjera lijepa i svaki čovjek koji vjeruje treba tražiti smisao života, da voli ljude". Ono stoje bilo zanimljivo u svemu ovom, osim pisma u kojima slavni pisac odgovara na pitanja, jeste to što je

on Murtazinu iz časopisa poslao i jednu malu knjižicu pod naslovom “Jedan hadis svaki dan”. U ovoj knjižici Tolstoj navodi Muhammedove riječi i dodaje: “Ove Božije (melodične) riječi potrebne su pripadniku svake vjere.” U pismu koje je izašlo u časopisu, Tolstoj priznaje daje o islamu učio od ruskih misionara, pošto nije znao arapski. Prema prof. dr. Elfine Sibgatullinoj, misionari o kojima govori Tolstoj bila su jedna zanimljiva sufijska skupina 1860. godine među Tatarima, lako je njen osnivač, Bahauddin Vaisov, pripadao nakšibendijskom tarikatu, bio je mislilac otvoren za novine u tarikatskoj filozofiji kao neminovnosti društvenog života tog vremena... Međutim, zbog kritike vladine politike u pismu koje je poslao ruskom caru, Bahauddin Vaisov poslan je u izgnanstvo. Prema prof. dr. Elfine Sibgatullinoj, Bahauddin Vaisov i Tolstoj sretali su se i nalazili zajednička gledišta o nekim temama. Poput Vaisova, čak je i Tolstoj došao na ideju da se udalji iz zemlje i društva.

Preuzeto iz knjige Tolstoj o Muhammedu (dugo skrivana knjiga), u prijevodu Ramize Smajić, Libris, Sarajevo, 2007., Drugo poglavlje: Pisma, str. 63.